

O PROBLEMU ENAČENJA EVROPSKE UNIJE Z EVROPO

UVOD

V množičnih občilih v Sloveniji je v zadnjih letih moč zaslediti vse več primerov enačenja pojma "Evropska unija" s pojmom "Evropa". Predstavniki Evropske unije v mnogih od svojih sporočil že več let počnejo isto. Ob tem Evropska unija uporablja pridevnik "Evropsko..." kot sestavni del nazivov svojih institucij.

Takšna sporočilna in poimenovalna praksa je sporna, nanaša pa se na temo ideološko in politično pogojenih pomenskih polnitev tistih besed, ki so v prvi vrsti namenjene geografskemu označevanju.

IZ ZGODOVINE

Etimološko beseda "Evropa" ni pojasnjena, verjetno pa je semitskega in jugozahodnoazijskega izvora. V starogrški oziroma helenski mitologiji je služila za poimenovanje več različnih ženskih likov. Beseda je bila v ohranjenih zgodovinskih virih v geografskem smislu prvič zapisana v 6. stol. pr. n. št., in sicer kot označba severovzhodnega kopenskega dela Grčije. V naslednjih stoletjih so jo Heleni uporabljali tako za poimenovanje celine Evrope (ob celinah Aziji in Libiji/Afriki) kot tudi in še pogosteje za poimenovanje večjega dela tistega ozemlja, ki ga danes imenujemo Balkanski polotok ali kratko Balkan. Kolikor pa je bil pojem "Evropa" v antičnih časih rabljen v kontekstih, ki bi jim lahko rekli politični ali kulturni, se je praviloma nanašal na Balkan. Heleni so že nekaj stoletij pred začetkom štetja po Kristusu vzhodno mejo celine Evrope postavili na reko Don na ozemlju današnje Ruske federacije.

Do prve izrazite in široko uveljavljene ideološke, politične in kolektivno identitetne rabe besede "Evropa" je prišlo v 14. in zlasti 15. stoletju. Takrat so zaradi vrste interesov in drugih razlogov v delih (geografsko) zahodne Evrope začeli enačiti in nadomeščati latinsko, t. j. papeško vodeno "krščanstvo" oziroma "kristjanstvo" s pojmom "Evropa". Tudi besedi (latinski) "kristjan" in "Evropejec" sta takrat pomenili bolj ali manj eno in isto, iz njunega risa pa so bili izključeni pripadniki grške (pravoslavne, vzhodne) cerkve in seveda raznoliki ne-kristjani, med temi zlasti pripadniki islamske veroizpovedi. Slednji so bili v poznem srednjem veku v latinsko krščanskem delu celine Evrope sistematično stilizirani v prvovrstnega "Sovražnika Evrope in Boga" (namreč krščanskega), proti kateremu da morajo Kristusovi križarji vojevati neizprosno sveto vojno.

V kasnejših stoletjih je prišlo do novih pomenskih sprememb v rabah besede "Evropa". V razsvetljenjskem 18. stoletju so si nekateri intelektualci "Evropo" (ali tudi "Unijo Evrope", "Evropsko državo", "Evropsko republiko" ipd.) zamišljali kot (kon)federalno državo z isto versko podlago, običaji, načeli javnega prava in politike ter z istimi viri gospodarstva, zlasti trgovine. Ta politična tvorba in njej pripadajoča družba se bi naj jasno razlikovala od "manj razvitih" družb in političnih tvorb v Aziji, Afriki in na drugih celinah.

V začetku 19. stoletja je bila kot posledica udeležbe carske Rusije v napoleonovskih vojnah vzhodna meja celine Evrope z reke Don prestavljena na pogorje Ural. Takšno geografsko zamejevanje Evrope je široko uveljavljeno tudi danes, ob tem, da geografi Evropo pojmujejo kot manjši zahodni del velike evrazijske kopenske gmote.

V času II. svetovne vojne in v desetletju pred njo je bilo ideološko pojmovanje "Evrope" pri nacistih ostro in krvavo nastrojeno proti Židom, Romom, večini slovansko govorečih narodov, "aziatskim barbarom", boljševikom..., hkrati pa je bila v njem "Evropi" dodeljena gospodujoča vloga v razmerju do "Azije" in "Afrike". Navedeno se odraža tudi v delu politično programske izjave Anteja Pavelića, vodje profašistične Neodvisne države Hrvaške (NDH), iz leta 1941: "...hrvaška evropska življenjska orientacija (in glede tega nasprotje z orientalskimi, panslovanskimi, balkanskimi, boljševiški naplavinami, ozko povezanimi z jugoslovanstvom)...".

Eden od zmagovalcev II. svetovne vojne, britanski ministrski predsednik Winston Churchill (angl. "zmagoviti-kamen (s) cerkvenega-hriba") se je enako kot nacisti in njihovi kvizlingi potegoval "za Evropo", vendar je to besedo povezoval z drugačno vsebino. Po njegovem mnenju iz leta 1947 je pojem "Evropa" in politični namen v zvezi z njim v tesni spregi z "...največjimi stvarmi: Svoboda; Pravica; Čast; Dolžnost; Milost; Upanje."

Opazna značilnost ideoloških in političnih, t. j. negeografskih rab besede "Evropa" skozi zgodovino od poznega srednjega veka do danes je izključevanje izbranih družbenih entitet iz njene predpostavljene vsebine in oblikovanje "spontanemu dojetanju" namenjene "Evrope" kot tvorbe, ki je nasprotna nečemu ali nekemu drugemu. V "evropskem" umu prenekaterega Slovenca, ki samega sebe danes pojmuje ali bi hotel pojmovati kot "novopečenega Zahodnjaka", je vloga tega drugega "spontano" dodeljena t. i. Balkanu. Seveda je treba reči, da glede tega (in še marsičesa drugega) omenjene vrste Slovenci niso izvorni - pa ne morebiti zaradi zgledevanja po prej citiranem delu izjave Anteja Pavelića, vodje ustašev in prototipnega "Evropejca" iz ubijalskega projekta fašistično-nacističnega "preporoda Evrope". Domišljajska podoba "Balkana" (turško "planinskega venca") kot območja "plesa psov" (latinizirano "bal canis") je namreč v zahodni Evropi ideološko izgrajevana že več stoletij, še zlasti v zadnjem. Kar povprek negativno stigmatizirana podoba "KAN-i-BAL-ov" z ozemlja med Jadranskim, Egejskim in Črnim morjem je kot izkrivljeno konstruirani vzorčni protipol vgrajena v temelje tistega, kar naj bi bila (samo sebe povzdigujoča) "evropska civilizacija".

EVROPA IN EVROPSKOST POD EVROPSKO UNIJO

Dandanašnje enačenje pojma "Evropska unija" s pojmom "Evropa" v luči prej povedanega (ne)posredno sporoča predvsem to, da naj bi vse tisto, kar je znotraj celine Evrope pa hkrati zunaj okvira Evropske unije, ne bilo "Evropa" oziroma del le-te ali naj ne bi bilo "evropsko". Tak nesprejemljiv redukcijonizem prinaša v povezavi z drugimi sporočili, v okviru katerih je pojem "Evropska unija" (EU) izenačen oziroma zamenjan s pojmom "Evropa", naslednje bolj ali manj preračunane pomenske učinke:

- na celini Evropi so nekatere države, kulture, jeziki, vrednote itd. "evropske" in druge "neevropske" ali vsaj ene "bolj evropske" in druge "manj evropske";
- na celini Evropi so razmerja med člani tistega, kar tvori imaginarno ideološko, kulturno ipd. entiteto "Evropa", hierarhična in vrednostno neenaka (od česar je le korak do vsiljenega ali prostovoljnega podrejanja enih v razmerju do drugih subjektov v takšni "Evropi" in zlasti v praksah, ki so izpeljane iz nje);
- zadeve v zvezi z EU in državami, ki so članice EU, so bolj vredne in zato bolj zaželjene od zadev v zvezi s tistimi evropskimi državami, ki (še) niso članice EU (npr. Češko, Islandijo, Litvo, Norveško, Slovenijo, Švico, Ukrajino...);
- "Evropa" (beri: EU) kot projektirana ideološka, politična, gospodarska, kulturna... tvorba s konca 20. in začetka 21. stoletja je lahko samo nekaj, kar nastaja pod taktirko (družbenih vrhušk) najmočnejših zahodnoevropskih držav, ki so članice EU; ostalim (geografsko) evropskim državam, narodom in etničnim skupinam je v procesu tega nastajanja dodeljena podrejena vloga ali pa so iz njega preprosto izključene;

- raba na videz nevtralnega pojma "jugovzhodna Evropa" kot naziva za območje držav na Balkanskem polotoku posredno nagovarja k temu, da naj bi geografsko (in še kakšno drugo) središče "Evrope" bilo tam, kjer so Bruselj, Strasbourg in njima bližnje zahodnoevropske metropole; če upoštevamo, da je geografsko koordinatno središče celine Evrope v Belorusiji, je pravilno območje držav na Balkanskem polotoku imenovati "južna" in ne "jugovzhodna Evropa".

Marsikaj od zgoraj navedenega je posredno sporočeno preko rabe pridevnika "Evropsko..." v primerih, ko se ta pridevnik ne nanaša na Evropo kot celino, pač pa na nekaj v zvezi z EU kot politično in gospodarsko tvorbo (npr. "Evropski parlament", "Evropska komisija", "Evropska monetarna unija"...).

EVRO(pska u)NIJA NI EVROPA

V polprikriti igri družbenega komuniciranja in zgoraj opisanih pomenov je besedi "Evropa" dodeljena vloga glavne igralkice. Če že pri kateri besedi, se je zlasti pri tej potrebno potruditi in sneti maske, ki jih ji skozi zgodovino vedno znova natikajo takšni in drugačni ideološki ali politični režiserji. Dandanes lahko to storimo preprosto že s tem, da tisto, kar označujemo s pojmom "Evropska unija", ne poimenujemo "Evropa" in ne pojmuje kot "edino evropsko".

Za vse, ki se jim zdi ime "Evropska unija" oziroma "Evropska zveza" predolgo ali kakor koli neprikladno za izgovarjanje in pisanje, spodaj podpisani predlagam uporabo ustrezne okrajšave. Če jim kratica "EU" oziroma "EZ" v ta namen ne zadošča, lahko uporabijo okrajšavo "EVRONIJA" (EVROpska uNIJA). Enako velja za pridevniško rabo te besede ("Evronijsko" namesto "Evropsko").

Naj bosta besedi "Evropa" in "Evropsko" namenjeni označevanju tistega, kar pritiče vsemu na celini Evropi, segajoči od Urala do Atlantika, od Nordkapa do Krete. Zasedba in priredba pomenov izbranih besed za preračunane namene je pokazatelj zasedbene strategije tistih, ki si za uresničevanje svojih interesov ob pomoči svojih podanikov najprej podredijo naše skupne in splošno pojmovane stare besede.

Viri za večino navedb v zgornjem razdelku IZ ZGODOVINE:

- Hay, Denys: *Evropa: rojstvo ideje*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1995.
- Kuzmanič, Tonči: *Tri Evrope in pol*. Revija 2000, št. 135-136, Ljubljana, 2001.
- Mastnak, Tomaž: *Mit o Evropi: udomačevanje posilstva*. Filozofski vestnik, letnik XXII, št. 1, Ljubljana, 2001.
- Mastnak, Tomaž: *Balkanska Evropa*. Revija 2000, št. 135-136, Ljubljana, 2001.
- Mastnak, Tomaž: *Evropa: med evolucijo in evtanazijo*. SH Zavod za založniško dejavnost, Ljubljana, 1998.
- Muzej narodne osvoboditve v Mariboru: *arhivsko gradivo iz časa II. svetovne vojne*.

Jože Kos Grabar

v Mariboru, januar - april 2003

Osvobodilna misel - mnogadej za razlaganje razlag družbenega

Infopeka, Ob železnici 8, 2000 Maribor

om@kid.kibla.org; <http://kid.kibla.org/~om/>